

מיזם
הנגב המערבי והגליל

אף על פי כן

 התנועה הקיבוצית בעקבות 7 באוקטובר
יום שלישי, 10 בספטמבר 2024 | ז' אלול, תשפ"ד | סינמטק שדרות

הכנס השנתי של פורום חוקרי הקיבוץ ותנועת העבודה 2024 | תשפ"ד

חוברת תקצירי הכנס

חוכן העיניינים

- 2.....תכנית הכנס
- 4.....דברי פתיחה
- 7.....מושב ראשון | "כאילו מעפר פורחת שושנה": חוסן הקהילה הקיבוצית
- 7.....ד"ר איתן שחר | "הקהילה כמרחב מרפא" - אתגרי הקהילות הקיבוציות בעקבות מלחמת השבעה באוקטובר
- 7.....ד"ר אורית דגני דיניסמן וד"ר יעל גרינשטיין | מנהיגות חינוכית "מלמטה" בקהילות המפונות בצפון בעקבות השבעה באוקטובר
- 7.....כרופ' גבריאלה ספקטור מרזל והדס בר-אל פרמדר | "החיטה צומחת שוב": טראומה וחוסן בקרב ותיקי הקיבוצים בעוטף שטבו לקיבוצם במהלך המלחמה בעזה
- 8.....ד"ר אילת גלס | קהילה לדורותיה - מרכיב חוסן רב-דורי ועל-זמני
- 8.....מושב שני | "צל ומי באר" - סולידריות, קהילתיות וערבות הדדית בתוך ומתוך תהומות הכאב והזעם
- 9.....ד"ר שלמה גץ | חוסן הקהילה ויכולת ההתאוששות של הישובים המפונים
- 9.....ד"ר אלון גן | שיח קיבוצים בעקבות השבעה באוקטובר: תובנות, דילמות ומאפיינים
- 9.....כרופ' ענת קדרון וכרופ' זאביק גרינברג | קהילה וקהילתיות מבעד לעיניהם של בעלי תפקידים ומובילים קהילתיים
- 10.....מוקי צור | על התקווה
- 11.....מושב שלישי | כתיבה קיבוצית מתוך הטראומה
- 11.....ד"ר עמי כהנא | "תנועה לאחור": המהפך של הקיבוצים המופרטים, העקורים והמפונים - בחזרה למודל השיתופי
- 11.....ד"ר שני קלינגבייל שילה וסיוון קלינגבייל | "זה בסדר, אף אחד לא יודע איפה זה" - ספר זיכרון מפוכח לקיבוץ שחרב - ניר עוז
- 12.....כרופ' אלי צור | "קיבוץ זיקים לא התחיל בשבעה באוקטובר"
- 12.....ד"ר ג'וליה צ'ייטין וד"ר שרון שטיינברג | משגרת חירום לבלתי ידוע: משמעות החיים עבור ישראלים הגרים ליד הגבול עם עזה לפני ואחרי השבעה (באוקטובר)
- 13.....מושב רביעי | "העבר מאחוריה, היא צופה אל הבאות": התנועה הקיבוצית 2024
- 14.....יו"ר: כרופ' אביבה חלמיש
- 14.....ד"ר אלון פאוקר
- 14.....ד"ר גילי זיוון
- 14.....חיים (ג'ומס) אורון

תכנית הכנס

09:00	התכנסות
09:30	ברכות ופתיחה
	ד"ר אלון גן , יו"ר פורום חוקרי הקיבוץ ותנועת העבודה פרופ' יוסי שיין , נציג אוניברסיטת ברנדייס בישראל
09:45	"כאילו מעפר כורחת שושנה": חוסן הקהילה הקיבוצית יו"ר: ד"ר פז אלניר
	"הקהילה כמרחב מרפא" - אתגרי הקהילות הקיבוציות בעקבות מלחמת 7 באוקטובר ד"ר איתן שחר מנהיגות חינוכית מלמטה בקהילות המפונות בצפון בעקבות 7 באוקטובר ד"ר אורית דגני דיניסמן וד"ר יעל גרינשטיין "החיטה צומחת שוב": טראומה וחוסן בקרב ותיקי הקיבוצים בעוטף ששבו לקיבוצם במהלך המלחמה בעזה פרופ' גבריאלה ספקטור מרזל והדס בר-אל פרמדר קהילה לדורותיה - מרכיב חוסן רב-דורי ועל-זמני ד"ר אילת גלס
10:45	הפסקה
11:00	"צל ומי באר" - סולידריות, קהילתיות וערכות הדדית בתוך ומתוך תהומות הכאב והזעם יו"ר: פרופ' מיכל פלגי
	חוסן קהילה ויכולת ההתאוששות של היישובים המפונים ד"ר שלמה גץ שיח קיבוצים בעקבות 7 באוקטובר: תובנות, דילמות ומאפיינים ד"ר אלון גן קהילה וקהילתיות מבעד לעיניהם של בעלי תפקידים ומובילים קהילתיים פרופ' ענת קדרון ופרופ' זאביק גרינברג על התקווה מוקי צור
12:15	ארוחת צהריים והפסקה
13:15	כתיבה קיבוצית מתוך הטראומה יו"ר: פרופ' מאיר חזן
	"תנועה לאחור": המהפך של הקיבוצים המופרטים, העקורים והמפונים - בחזרה למודל השיתופי ד"ר עמי כהנא "ההבסדר, אף אחד לא יודע איפה זה" - ספר זיכרון מפוכח לקיבוץ שחרב - ניר עוז ד"ר שני קלינגבייל שילה וסיוון קלינגבייל "זיקים לא התחיל ב-7 באוקטובר" פרופ' אלי צור משגרת חירום לבלתי ידוע: משמעות החיים עבור ישראלים הגרים ליד הגבול עם עזה לפני ואחרי השבעה (באוקטובר) ד"ר ג'וליה צ'ייטין וד"ר שרון שטיינברג
14:30	הפסקה
14:45	"העבר מאחוריה, היא צופה אל הבאות": התנועה הקיבוצית 2024 יו"ר פעילה: פרופ' אביבה חלמיש
	ד"ר אלון פאוקר ד"ר גילי זיוון חיים (ג'ומס) אורון
16:00	הפסקה

ערב מחווה לקיבוצים ולנגב המערבי בעקבות השבעה באוקטובר

19:10	קו התלם: סיפור של גבורה והפקרה אמיר תיבון, נחל עוז
19:25	עדות 710 - סרטון
19:30	יישובי הנגב המערבי: עתיד משותף ד"ר גילי זיוון, סעד יוסף רחימוב, שדרות יניב הגי, בארי יואב רהב, מרכז בובר, מכללת בית ברל
19:50	קטע מוזיקלי - איציק אברג'יל, לינור עין גדי
19:55	בעקבות 7 באוקטובר רון לשם, אוניברסיטת ברנדייס
20:05	"והדרך עודנה נפקחת לאורך": שיח הנהגה הגר ראובני, מנכ"לית התנועה הקיבוצית ח"כ אלון שוסטר, לשעבר ראש המועצה האזורית שער הנגב וסגן שר הביטחון פרופ' ניר קידר, נשיא מכללת ספיר
20:20	חידוש ההתיישבות וחידוש רוח הקיבוצים ליאור שמחה, מזכ"ל התנועה הקיבוצית
20:30	סיום

מנחי הערב: ג'ולי פורת, עלומים | דניאל (דניטו)
ונגרובסקי, זיקים

16:30	ברכות נשיא המדינה, יצחק הרצוג (ברכה מוקלטת) יפעת עובדיה-לוסקי, יו"ר קק"ל (ברכה מוקלטת) דבורה עידן, נציגת משפחות החטופים פרופ' רון לייבוביץ', נשיא אוניברסיטת ברנדייס סילביו חוסקוביץ, ראש המחלקה למפעלים ציוניים, הסתדרות הציונית העולמית
17:00	הביתה - סרטון
17:05	הצגת מיזם הנגב המערבי והגליל ד"ר פז אלניר, מנכ"לית יד טבנקין ד"ר עומר עינב, מנהל יד יערי
17:15	קיבוצי הנגב המערבי והגליל: תמונת מצב ומבט לעתיד אילת הריס, ראשת אגף חברה וקהילה בתנועה הקיבוצית רם שפע, ראש צוות השיקום של התנועה הקיבוצית לנגב המערבי
17:30	בין ברית גורל לברית ייעוד ד"ר נילי בר סיני, בארי הרב מנחם קלמנזון, עתניאל
17:45	להמשיך להיאבק, להמשיך לחיות ליאורה אילון, כפר עזה ליאת אצילי, ניר עוז
18:00	קטע מוזיקלי - רותם שרעבי, מיכה ביטון
18:10	קבלת פנים של אוניברסיטת ברנדייס לבאי הכנס פרופ' ג'סיקה לייבוביץ' פרופ' רון לייבוביץ', נשיא האוניברסיטה פרופ' יונתן דקל-חן, האוניברסיטה העברית
18:45	נוער קיבוצי - סרטון
18:50	לבנות מחדש: שיח אדריכלים קיבוץ בארי הזמני בחצרים יובל יסקי לחשוב מחדש את ניר עוז ד"ר שני קלינגבייל שילה

אף על פי כן

התנועה הקיבוצית בעקבות 7 באוקטובר

רציונל מארגן לכנס השנתי

כמעט שנה לאחר אירועי השבעה באוקטובר 2023 ותחילת המלחמה בעזה ובצפון, מוצאים עצמם חברי קיבוצים רבים מתמודדים עם שכול, טראומה, כאב, זעם, פליטות ואין ספור סימני שאלה. עשרות חברי קיבוצים עדיין נמצאים בשבי בעזה ואנו מייחלים לשובם הביתה במהרה. דווקא בשעה מיוחדת זאת חזרו הקיבוצים לליבו של הקונצנזוס הישראלי, כמי שנושאים במשימות לאומיות, מיישבים את גבולות המדינה ומפעילים תנועה מאוחדת וקהילות חזקות, הכוללות קיבוצים מפונים וקיבוצים המארחים קיבוצים אחרים לתקופות ארוכות. בשנה החולפת הוקמו פתרונות מגורים זמניים והחל תהליך תכנון השיבה - יישובם ושיקומם של הקהילות. מיד לאחר השבעה באוקטובר הקימו מכוני המחקר הקיבוציים את "מיזם הנגב המערבי", במטרה לנסות ולצייר תמונת מצב עכשווית, רחבה ומדויקת באמצעות השאלות הבאות: היכן נמצאים החברים והקהילות שעזבו את יישוביהם? מה מצב הקהילות ומה תכניותיהן לעתיד הקרוב והרחוק? מה יהיו האתוסים והמסגרות החדשות שיצמחו מתוך המצב הקשה? האם ואיך תחזור התנועה הקיבוצית לשמש בתפקיד מוביל בחברה הישראלית בשנים הבאות? הכנס ישלב בין היבטים מחקריים מקצועיים לשאלות ציבוריות אקטואליות הנוגעות למקומם ולתפקידם של הקיבוצים בחברה הישראלית. הכנס יתקיים בנגב המערבי, ומטרתו לתת במה לאנשי האזור ולעשייה הרבה הנעשית בשטח, לצד דמויות ציבוריות רלבנטיות. באמצעות ה"לבנים" הללו נבנה תמונת הווה ועתיד. הכנס יערך בשיתוף אוניברסיטת ברנדייס בארצות הברית, אשר שמה לה למטרה להיות מעורבת בחברה הישראלית, לתמוך בה ולהשפיע על עתידה.

דברי פתיחה

- פורום חוקרי הקיבוץ ותנועת העבודה פועל כבר 14 שנים, לאור המטרות הבאות:
1. ליצור במת מחקר קבועה שתקיים חמישה מפגשים בשנה וכנס שנתי בן יומיים, בהם יציגו חוקרים את מחקריהם החדשים, תוך דיון ומתן משוב מחוקרים ותיקים ומעמיתים.
 2. לטפח עתודה של חוקרים צעירים בתחומי המחקר של תנועת העבודה והקיבוץ.
 3. ליצור מערך תקשורת "חי ופעיל" המהווה מקור מידע, קשר, התייעצות בין החוקרים לבין עצמם ובינם לבין מוסדות המחקר.
 4. ליצור זיקה וקשר בין החוקרים ובין מוסדות המחקר.
 5. ליצור ולפתח מיזמים מחקריים משותפים בין המוסדות והחוקרים.

במהלך 14 השנים האחרונות קיימנו 67 מפגשי חוקרים בימי שישי ועשרה כנסים שנתיים בגבעת חביבה וביד טבנקין. בנוסף למפגשים אלה, יזמנו מושבים בכנסים מטעם הפורום וחברי הפורום השתתפו בכנסים נוספים כגון: כנס מחקרי הגליל, כנס האגודה הישראלית לחקר החינוך, הקונגרס העולמי למדעי היהדות, כנס ICSA, AIS, ועוד.

במהלך שנת תשפ"ד התקיימו המפגשים הבאים:

מפגשי פורום החוקרים בשנת תשפ"ד 2024-2023

מס	תאריך	נושא המפגש	משתתפים
1	3.11.23	"הזמנה לבני - הזמנה לשיח": מפגש עם חברי הפורום שחוו את גיהינום השבת השחורה	מנחה: ד"ר אלון גן ד"ר אלון פאוקר , בן ניר עוז וחבר בארי נעמיקה ציון , קיבוץ עירוני מגוון בשדרות ענת מרלא חפץ , קיבוץ נירים ד"ר מנחם טופל מנולו , קיבוץ מפלסים פרופ' אלי צור , קיבוץ זיקים
2	29.12.23	פתיחה: כוחה של ערבות הדדית: הקשר בין קיבוץ משמר העמק (המארח) לקיבוץ נחל עוז (המתארח)	ד"ר דורון נדיב , קיבוץ משמר העמק ד"ר אבישי אדרי , קיבוץ נחל עוז מנחה: נעמיקה ציון היכרות עם מכון יסודות - עמית בן-צור , מנהל מכון יסודות ופורום ארלזורוב בין שיקוף מציאות לשינוי מציאות: מחקר תיאורטי לעומת מחקר יישומי - שלומית ארבל , רכזת המחקר במכון יסודות היכרות עם פרקטיקות לקידום מדיניות - ברוך גורביץ' , רכז תחום קידום מדיניות במכון יסודות
3	1.3.24	הקיבוץ במבחן האובדן והעקירה: אז והיום	מושב ראשון: הפינוי בתש"ח - מבט היסטורי יו"ר ומגיבה: פרופ' אביבה חלמיש ד"ר נורית כהן לוינובסקי - "פליטים בארצנו" - תש"ח, תשפ"ד פרופ' לילך רוזנברג פרידמן - הפינוי בתש"ח בראי הילדים והאימהות מושב שני: עקורים מבתם - מבט עכשווי יו"ר: ד"ר עומר עינב גיורא זלץ , ראש המועצה האזורית גליל עליון יפתח צלניקר , מנהל קהילת בארי
4	3.5.24	סוגיית הצדק החלוקתי: חלוקת שטחי השיפוט בין עיירות הפיתוח למועצות האזוריות בימי ראשית המדינה	יו"ר: פרופ' מאיר חזן ד"ר אורן קלמן , מחבר המחקר מגיב: פרופ' אמיר גולדשטיין

יאיר שלג - ממשגיח הכשרות לנהג הקטר? - הציונות הדתית כשם משפחה ומקומו של הקיבוץ הדתי במשפחה זו

ד"ר יוחנן בן יעקב - "לחדש את המרד הקדוש": במה מרדו תנועת תורה-ועבודה והקיבוץ הדתי?

מושב שני: לאן נעלם ונאלם הקיבוץ הדתי? שיח מזכ"לים על עברו ועתידו של הקיבוץ הדתי

יו"ר: פרופ' לילך רוזנברג פרידמן

בהשתתפות: ד"ר שרה עברון, אמיתי פורת, נחמיה רפל

מושב שלישי: הקיבוץ הדתי בעקבות השבעה באוקטובר - קיבוצי העוטף סעד ועלומים

יו"ר: ד"ר שלמה גץ

ד"ר גילי זיוון, קיבוץ סעד

צביקי פורת, קיבוץ עלומים

נחתום את השנה בכנס השנתי שלנו שיתקיים ב-10 בספטמבר 2024, ז' אלול תשפ"ד, בסינמטק בשדרות

בשנה טעונה כואבת ומורכבת זו, החלטנו לחרוג מהמסורת הקבועה שלנו, בה מפגשי שישי מתקיימים ביד טבנקין והכנס השנתי מתקיים בגבעת חביבה. לאות הזדהות עם תושבי הנגב המערבי בכלל וקיבוצי הנגב המערבי בפרט, נקיים את הכנס בסינמטק שדרות.

אנו נערכים לקראת מפגשי יום שישי בשנת תשפ"ה, ומזמינים את כולכם לשלוח אלינו הצעות להצגת מחקר בהתהוות.

להלן תאריכי המפגשים לשנת תשפ"ה:

1. 22.11.24 - מפגש ראשון
2. 24.1.25 - מפגש שני
3. 21.3.25 - מפגש שלישי
4. 23.5.25 - מפגש רביעי
5. 27.6.25 - מפגש חמישי

הכנס השנתי הבא 16-17 בספטמבר, 2025.

שימו לב: חברי הוועדה האקדמית החליטו לערוך שינוי ולעבור לימי שלישי-רביעי (במקום חמישי-שישי כפי שהיה נהוג עד כה). זאת על מנת לאפשר ניצול מירבי של היום השני ולקיים יותר מושבים ביום זה.

אנו שמחים להגיש לכם את תכנית הכנס והתקצירים ומאחלים לכולנו כנס מוצלח!

בברכה,

חברי הוועדה האקדמית

ד"ר אלון גן (יו"ר) | ד"ר פז אלניר | פרופ' סיגל בן רפאל גלנטי | ד"ר שלמה גץ | פרופ' מאיר חזן | פרופ' אביבה חלמיש | ד"ר מנחם טופל | פרופ' מיכל פלגי | ד"ר עומר עינב | פרופ' אלי צור | פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן

ד"ר איתן שחר | "הקהילה כמרחב מרפא" - אתגרי הקהילות הקיבוציות בעקבות מלחמת השבעה באוקטובר

שבעה באוקטובר 2023 מסמן את האסון הגדול ביותר שאירע בישראל מאז קום המדינה. המאורעות שהתרחשו פגעו בעיקר ביישובי המגזר הכפרי לאורך הגבול בדרום, ובהמשך, ביישובי הגבול בצפון כתוצאה של ירי בלתי כוסק אל היישובים. בדרום ובצפון פונו היישובים למרכזי פינוי מה שהוסיף על האתגרים הקשים ועל עוצמתה של הטראומה הקולקטיבית בעקבות האסון. הניסיון בעולם בסיוע ראשוני ושיקום במצבי אסון מלמד על כוחן של הקהילות הקולקטיביות לאמץ את מרכיבי החוסן הנתועים בהן - להתמודדות ולצמיחה מתוך האסון. העקרונות שיוצגו כאן מבוססים על התערבויות של עזרה ראשונה פסיכולוגית לאנשים שחוו אירועי טראומה (Brymer et al., 2006; Hobfoll, 2007; Kobasa, 1987). על בסיס העקרונות הללו נבנו מודלים לבניית חוסן במצבי דחק שונים המסייעים ליחידים, למשפחות ולקהילות להתמודד עם אסונות. בהרצאה נתמקד במרכיבים שבהם לקהילות הקיבוציות יש איכויות ייחודיות באספקתם כגון: תחושת שליטה, מחויבות, אתגור, שייכות, לכידות, תמיכה וסולידריות. נציג את העקרונות הקהילתיים שמסייעים להתמודדות עם האסון ונביא דוגמאות פרקטיות מהניסיון שנרכש בעולם ומהניסיון המקומי בישראל המלמד על שימוש בעקרונות ההתערבות בטרומה ופיתוח החוסן כדרך להחלמה, לשיקום ולצמיחה.

ד"ר אורית דגני דיניסמן וד"ר יעל גרינשטיין | מנהיגות חינוכית "מלמטה" בקהילות המפונות בצפון בעקבות השבעה באוקטובר

בשבעה באוקטובר פרצה מלחמה בישראל שהובילה בין השאר לפינוי מוסדי של עשרות יישובים כפריים מגבול הצפון לאזורים עורפיים יותר, תחילה לבתי מלון ובהמשך נפתחה אפשרות למעבר משפחות למגורים זמניים בדירות. כתוצאה מכך נסגרו מוסדות החינוך האזוריים והיישוביים. תוך זמן קצר יחסית ניתנו מענים חינוכיים חלופיים בבתי המלון, לרוב על בסיס יוזמות מקומיות "מלמטה", ובהמשך בצורה ממוסדת על ידי משרד החינוך והרשויות המפונות והקולטות. מטרת המחקר הנוכחי לנתח תהליכים אלו, תוך התבוננות על מופעי המנהיגות השונים ועל התנאים שהשפיעו על צמיחתם. המחקר כלל ראיונות חצי מובנים עם 12 מנהיגות ומנהיגים חינוכיים בקהילה שנערכו בחודשים נובמבר-פברואר 2024. ניתוח תוכן העלה ארבעה מופעי מנהיגות חינוכית "מלמטה", המושפעים מרמת המיסוד של המענה החינוכי באותה העת ומרמת הפורמליות של ההנהגה. בנוסף, זוהו שלושה ממדים של מנהיגות חינוכית "מלמטה": הקהילתי, האוטנטי והיצירתי. הממצאים מדגישים את צמיחת המנהיגות החינוכית מקרב אנשים שחיים ועובדים בקהילות כפריות, ללא קשר לתפקידם ולעיסוקם הפורמלי בשגרה. בנוסף, על רקע היעדר מענה ממוסד, בעיקר בתקופה הראשונה למלחמה, נוצר כר פורה לגילוי יוזמות פעילות ולהופעה של מנהיגות מתנדבת לא פורמלית. תרומתו של המחקר היא בהבנת התנאים להיווצרות מנהיגות חינוכית "מלמטה" על ממדיה השונים והשפעתה על התהליכים השונים בקהילות החינוכיות בעת משבר ובמצבי חירום מתמשכים

פרופ' גבריאלה ספקטור מרזל והדס בר-אל פרמדר | "החיטה צומחת שוב": טראומה וחוסן בקרב ותיקי

הקיבוצים בעוטף ששבו לקיבוצם במהלך המלחמה בעזה

וּתִיקֵי הָעוֹטֵף חִיִּים מְזֵה שְׁנַיִם בְּמִצְיָאוֹת טְרָאוֹמָטִית מִתְמַשְׁכֶּת, שֶׁמְקוּרָה בְּאִיּוֹם טְרוֹר מִתְמִיד. הַהֲצֵלָבוֹת בֵּין מִצְיָאוֹת זֶה לְבֵין אֲתֵגְרֵי הַהֲזַדְקָנוֹת מִגְבִּירָה אֶת הַסִּיכּוֹן לִפְתַּח תַּחֲלוּאָה נִפְשִׁית וּפִיזִית. מַחְקְרֵי עֵבֶר מִצְאוּ שׁוֹוֹתֵיקֵי הַקִּיבּוּצִים בְּעוֹטֵף הַפְּגִינוֹת תַּחוּשֵׁת חוֹסֵן וּדְיוּחוֹ עַל פְּחוֹת סִימְפּוֹטוֹמִים פִּיזִיִּים וְנִפְשִׁיִּים מֵאֲשֶׁר בְּנֵי גֵילָם בְּעִיר. מִמִּצְאִים אֵלֶּה הוֹסְבְּרוּ עַ"י הַגִּישָׁה הָאֶקוּלוֹגִית לְחוֹסֵן, הַמְדַגִּישָׁה אֶת חֲשִׁיבוֹת מְקוֹם הַמְּגוּרִים בְּהַתְּמוּדוֹדוֹת עִם אִירוּעֵי לַחֵץ, וְיוֹחֲסוּ לְמֵאֲפִינִיִּים הַיִּיחוּדִיִּים שֶׁל הַקְּהִילוֹת הַקִּיבּוּצִיּוֹת, בְּרֵאשֵׁם סוֹלִידֵרִיוֹת וְתִמְיָכָה. אֹלֶם הָאִירוּעִים הַקִּיבּוּצִיִּים שֶׁל הַשְּׁבִעָה בְּאֻקְטוֹבֵר מִטִּילִים צֶל כְּבֵד עַל חוֹסְנָם שֶׁל וּתִיקֵי הַקִּיבּוּצִים בְּעוֹטֵף, בְּעִיקָר בְּקִיבּוּצִים שֶׁנִּפְגְּעוּ בְּמַעַגַל הָרֵאשׁוֹן. הַטְּרָאוֹמָה הַקִּיבּוּצִיּוֹת, עַל רִקְעַ שְׁנַיִם רְבוֹת בְּמִצְיָאוֹת טְרָאוֹמָטִית מִתְמַשְׁכֶּת, זָמַן קֶצֶר לְאַחַר אֲתֵגְרֵי הַקּוֹרוֹנָה, וְלִצַּד קִשְׁיֵי הַהֲזַדְקָנוֹת – מֵאִיִּמִּים לְדַלְדֵל אֶת כּוֹחוֹת הַהַתְּמוּדוֹדוֹת שֶׁל וּתִיקֵי הַקִּיבּוּצִים וּמְגִבִּירִים אֶת פְּגִיעוֹתָם. לִצַּד זֶה, הַשֶּׁבֶר הָעֵמוֹק שֶׁחוֹוֹת קְהִילוֹת הַקִּיבּוּצִים שֶׁנִּפְגְּעוּ מֵאֲתֵגְרֵי אֶת יְכוּלָתָן לְתַמּוֹךְ בּוֹוֹתִיקִים, כִּפִּי שֶׁעָשׂוּ לְפָנֵי הַשְּׁבִעָה בְּאֻקְטוֹבֵר.

עַל רִקְעַ זֶה, בּוֹלֵטֶת קְבוּצָה מְצוֹמְצֵמֶת שֶׁל וּתִיקִים מְקִיבּוּצֵי הָעוֹטֵף שֶׁנִּפְגְּעוּ קִשׁוֹת בְּשְׁבִעָה בְּאֻקְטוֹבֵר, וְחִזְרוּ לְהַתְּגוֹרֵר בְּקִיבּוּצָם בְּעִיצוּמָה שֶׁל מִלְחַמַת חֲרָבוֹת בְּרִזָּל. הַחֲזָרָה לְקִיבּוּץ תַּחַת סִיכּוֹן בִּיטְחוֹנִי וּבְהִיעָדֵר תְּשִׁיבוֹת חֲבֵרִתִּיּוֹת וּפִיזִיּוֹת, הַחִיִּים לִצַּד מֵרֵאוֹת קִשְׁיִים שֶׁעֲלוּלִים לְעוֹרֵר מִחֲדָשׁ אֶת הַטְּרָאוֹמָה, וְזֹאת עַל רִקְעַ שְׁכוֹל, דֹּאגָה לְחֲבֵרִים וּבְנֵי מִשְׁפַּחָה חֲטוּפִים, וְחוֹלֶשֶׁת הַגּוֹף הַמְזַדְקֵן – מִבְּטָאִים חוֹסֵן יוֹצֵא-דוֹפֵן. הַמַּחְקֵר הַנּוֹכַחִי, הַמְצוֹי בְּרֵאשִׁיתוֹ, יִתְחַקֵּה אַחַר מִנְגּוֹנֵי הַחוֹסֵן שֶׁל קְבוּצָה יִיחוּדִית זֶה בְּאִמְצָעוֹת בַּחִינַת הַנְּרִטִיבִים הָאִיִּשִׁיִּים שֶׁלָּהֶם. מִמִּצְאֵי הַמַּחְקֵר יֵאֻפְשָׁרוּ לִפְתַּח הַתְּעֵרְבוּיּוֹת לְחִיזוֹק הַחוֹסֵן שֶׁל וּתִיקֵי הַקִּיבּוּצִים בְּעוֹטֵף עֵזָה, וּבְמִידָה רַבָּה גַּם בְּצִפּוֹן, בְּצֶל הַמְּשָׁבֵר חֲסֵר הַתְּקֵדִים שֶׁפּוֹקֵד אוֹתָם.

ד"ר אילת גלס | קהילה לדורותיה - מרכיב חוסן רב-דורי ועל-זמני

קְהִילָה וְחוֹסֵן הֵם מוֹשָׁגִים קְרִיטִיִּים בְּפִרְקֵטִיקָה הַחֲבֵרִתִּית בְּהַקְּשֵׁר שֶׁל הַתְּמוּדוֹדוֹת עִם מְשֻׁבְּרִים וּשְׁיָקוּם לְאַחַר טְרָאוֹמָה. חוֹקְרִים רַבִּים מְצַבִּיעִים עַל כֵּךְ שֶׁחוֹסֵן קְהִילָתִי אֵינוֹ רֵק פּוֹנְקָצִיָּה שֶׁל יְכוּלַת הַפְּרֵט לְהַתְּגַבֵּר עַל קִשְׁיִים, אֲלָא גַּם תּוֹצֵר שֶׁל רִשְׁתוֹת חֲבֵרִתִּיּוֹת חֲזָקוֹת, הוֹן חֲבֵרִתִּי, תַּחוּשֵׁת שְׁיִיכוּת וְיְכוּלַת הַקְּהִילָה כּוֹלָה לְהַתְּאָרְגֵן וְלְהַסְתַּגֵּל לְאִירוּעִים מְשֻׁבְּרִים (Aldrich, 2012) (Norris et al., 2008); בְּהַצָּעָה לְמַסְגֵּרֶת רַב-מְמִדִּית לְהַגְדֵּרֶת הַמוֹשָׁג "חוֹסֵן" מֵרַחֲבִיבִים הַחוֹקְרִים וּמְזַהִים חוֹסֵן כִּיכּוֹלַת שֶׁל יְחִיד, קְהִילָה אוֹ מְדִינָה לְהַתְּנַהֵג בְּאוֹפֵן אֲדִפְטִיבִי בְּעַת מְשֻׁבֵר אוֹ בְּעַקְבוֹת הַפְּרָעָה כְּדֵי לְשׁוּב לְרַמַּת תְּפִקוּד קוֹדְמַת אוֹ מְשׁוֹפְרַת. (פְּדוֹן, כ., וְגַל, ר., 2020).

בְּעַקְבוֹת אֲסוּן ה-7 בְּאֻקְטוֹבֵר הַתְּגַבְּשָׁה, אוֹ לִיתֵר דְּיוֹק הַתְּעוֹרָרָה, קְבוּצָה שֶׁל כְּמָה עֶשְׂרוֹת עוֹזְבֵי קִיבּוּץ נַחַל עוֹז, בְּנֵי וּבְנוֹתָיו, חֲבֵרוֹת וְחֲבֵרִים לְשַׁעֲבֵר, וְאַחֲרֵים שֶׁעֲבָרוּ דְרָכָה תַּחַת הַשֵּׁם "קְהִילַת נַחַל עוֹז לְדוֹרוֹתֶיהָ". קְבוּצָה זֶה הַתְּגִיִּסָּה לְמִיזְמִים וּפְעוּלוֹת שֶׁמְטַרְתֵּן לְהִיאָבֵק לְשַׁחְרוּרָם שֶׁל הַחֲטוּפִים וְהַחֲטוּפוֹת מְקִיבּוּץ נַחַל עוֹז וְהַחֲטוּפִים כּוֹלֵם, לְהַעֲלוֹת אֶת הַמּוֹדְעוֹת לְנוֹשָׂא, לְתַמּוֹךְ בְּמִשְׁפַּחוֹת הַחֲטוּפִים שֶׁל קִיבּוּץ נַחַל עוֹז וְכֵן לְסִייעַ בְּשִׁיקוֹם הַפִּיזִי שֶׁל קִיבּוּץ נַחַל עוֹז. קְבוּצָה זֶה פּוֹעֵלֶת בְּרִצִּיפוֹת וּבְהַתְּמַדָּה עַד עַצֵּם הַיּוֹם הַזֶּה.

בְּעַקְבוֹת כְּהוֹנְתִי כְּמִנְהַלַת הַקְּהִילָה אַחֲרֵי 'צוֹק אֵיתָן' קִיבּוּץ נַחַל עוֹז הִפְךָ לְחֶלֶק בְּלִתִּי נִפְרָד מִמֶּנִּי. בְּאוֹפֵן טְבִיעִי הַתְּיִצְבִּיתִי לְסִייעַ וְהַשְׁתַּלְבֵּתִי לְבִקְשָׁתָם בְּרִיכוּז מְטָה מִשְׁפַּחוֹת הַחֲטוּפִים שֶׁל נַחַל עוֹז. כֵּךְ נַחֲשַׁפְתִּי לְנַחַל עוֹז לְדוֹרוֹתֶיהָ מְקֻרָב וְזוֹ הַזְּדַמְנוֹת לְבַחֹן אֶת הַתּוֹפְעָה שֶׁל 'קְהִילָה לְדוֹרוֹתֶיהָ', לְאֲפִיין אוֹתָהּ וּלְבַרֵר הָאֵם הַיִּיחוּדִית לְנַחַל עוֹז אוֹ שֶׁמְדוּבֵר בְּתוֹפְעָה רַחְבָּה יוֹתֵר (סְפוּיֵלֵר – יֵשׁ לֹא מַעֵט דוּגְמָאוֹת נוֹסְפוֹת). בְּנוֹסֵף, נִרְאָה כִּי קִיוְמָה וּפְעִילוֹתָהּ שֶׁל 'קְהִילָה לְדוֹרוֹתֶיהָ' תּוֹמֵךְ בְּקְהִילָה הַגְּרַעִינִית בְּמִצְבֵי מְשֻׁבֵר וְיְכוּלַת לְהוֹוֹת כְּלִי מַחְזֵק חוֹסֵן עֲבוּר קְהִילוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְשִׁיקוֹמָן, כְּדֵי לְשׁוּב לְרַמַּת תְּפִקוּד קוֹדְמַת אוֹ מְשׁוֹפְרַת.

מושב שני | "צל ומי באר" – סולידריות, קהילתיות וערבות הדדית

בתוך ומתוך תהומות הכאב והזעם

יו"ר: פרופ' מיכל פלגי

ד"ר שלמה גץ | חוסן הקהילה ויכולת ההתאוששות של הישובים המפונים

תחת כותרת זו, המכון לחקר הקיבוץ באוניברסיטת חיפה מנהל שני מחקרים מקבילים: בישובי הדרום המפונים (עוטף עזה) ובישובי הדרום המפונים (עוטף עזה) ובישובי הדרום המפונים (עוטף עזה) ובישובי הדרום המפונים (עוטף עזה). בישובי הצפון (גבול לבנון) ובישובי הדרום המפונים (עוטף עזה) ובישובי הדרום המפונים (עוטף עזה) ובישובי הדרום המפונים (עוטף עזה). בכנס נתייחס רק לישובי הצפון.

בקרבת תשעה ישובים (שבעה קיבוצים ושני מושבים) הופץ שאלון בחודשים מאי-יוני 2024, עליו השיבו מעל 550 אנשים.

בדקנו בישובים השונים את החוסן הקהילתי לפני הפינוי (כפי שתופסים אותו המשיבים), ולאחר 6-8 חודשים בדקנו את מצב המפונים במקום "גלותם" ואת זיקתם לקיבוץ. "חוסן הקהילה" מורכב משני גורמים: תפקוד מוסדות הישוב והיחסים החברתיים בתוך הישוב.

בכוונתנו לשוב לאותם ישובים כשנה לאחר הפינוי כדי לבדוק את אותן השאלות פעם נוספת, לאחר שתתאפשר חזרה מלאה לישוב. לפי השערותנו, יכולת ההתאוששות קשורה בחוסן הקהילתי ובזיקה לקיבוץ, ואלה תלויים במידת הפיזור של תושבי הישוב במהלך זמן הפינוי, השלב בחייו של המתכנה, והאלטרנטיבות העומדות בפניו.

בכנס נציג את השלב הראשון במחקר – הזיקה לישוב וחוסן הקהילה לפני ואחרי הפינוי.

ד"ר אלון גן | שיח קיבוצים בעקבות השבעה באוקטובר: תובנות, דילמות ומאפיינים

החל מראשית דרכה היתה "השיחה" לאחד ממאפייני היסוד של "הגנום הקיבוצי". תרבות השיח, האמונה בכוחו המעצים של הדיאלוג, ההבנה שחיי קהילה ויחד אינם יכולים להתקיים ללא מעגלי שיח בהם החבר יכול לבטא את אשר על ליבו ומוחו, היו לאחד מערכי היסוד ודפוסי ההתנהגות שליוו את התנועה הקיבוצית לאורך השנים.

מתוך הכרה והערכה למרכזיותה של "תרבות השיח" בקיבוצים, החליטו מכוני המחקר של התנועה הקיבוצית - יד טבנקין ויד יערי - לקיים שיחות עם חברי הקיבוצים בנגב המערבי. עמוסים בחששות רבים וסימני שאלה מחד גיסא, ומודעים לחשיבות הצורך לתעד ולהמשיג את מה שלא ניתן להמשיג מאידך גיסא, יצאנו לדרך.

חשוב לציין, מיד לאחר השבעה באוקטובר קמו עשרות מיזמים שביקשו לתעד את אשר התרחש. כמעט כולם פנו לדרך התיעוד באמצעות קיום ראיונות אישיים. ואילו עורכי קובץ זה בחרו, לא במקרה, בדרך אחרת. דרך של ליבון ושיח רטרוספקטיבי - לא של יחיד אלא של יחד, לא ראיון אישי אלא שיח קבוצתי.

נושא נוסף שעמד בליבת המוטיבציה לקיום השיחות היה שנקודת המוצא לשיח לא תעסוק רק בתיעוד השאלה: "מה עבר עליך בשבעה באוקטובר". הרעיון המנחה היה לנסות לעסוק בשאלות הקשורות לעיצוב הזהות האישית והקיבוצית לנוכח מה שקרה.

השיחות היו כואבות, טעונות, מעשירות, תוך ערבוב בין רגעי תקווה ויאוש, אמונה וספק.

מתוך תהומות היגון, השכול, הכאב והזעם, נחשפנו לאנשים עם כוחות מעוררי השראה שבחרו להמשיך לקיים קיבוץ, להמשיך לקיים קהילה, להמשיך את "הרוח הקיבוצית", גם בשעה שהם עקורים מביתם. מתוך רצון להקנות הד, מבע וניב לתקופה סוערת וקשה זו, נערכו השיחות. בהרצאה זו נציג תובנות, דילמות ומאפיינים מרכזיים שעלו במהלך המפגשים. השיחות עצמן והעיבוד שייעשה לתכני השיחות בהרצאה, יכולים להוות מעין "צילום רנטגן" להוויה המורכבת והקשה של קהילות עקורות, קהילות שכולות, קהילות קיבוציות שבחורות להמשיך בחיים בתוך מציאות רוויית סימני שאלה ואי וודאות.

פרופ' ענת קדרון ופרופ' זאביק גרינברג | קהילה וקהילתיות מבעד לעיניהם של בעלי תפקידים ומובילים קהילתיים

המושג 'קהילה', במיוחד במרחב הכפרי וביישובים צמודי הגדר בדרום ובצפון, הולך ומשנה את פניו מאז השבת בשבעה באוקטובר. בתוך שעות וימים נדרשו קהילות רבות להתפנות מבתיהן. משפחות הופרדו, שכול, כאב ואובדן הפכו למנת חלקם של רבים מאיתנו. בהרצאתנו זו נציג כיצד מגדירים בעלי תפקידים ומנהיגים מקומיים את משמעות הקהילה במציאות של משבר מתמשך. מהם הנושאים המעסיקים את בעלי התפקידים והמנהיגות המקומית במציאות זו, ומהם השינויים שחלו במשמעות מושג הקהילה כפי שהם חווים אותה בחיי היום יום. השינויים שעבר הקיבוץ ושהביאו לצמצום משמעותו של הקיבוץ אל מול עלית משמעותה של הקהילה, מאפשרים לחברים, וגם למי שאינם מוגדרים ככאלה, להיות שותפים לעשייה בחיי היום במגוון תחומים. כך למשל, משולבים בקיבוצים רבים בעלי תפקידים שאינם חברי הקיבוץ אך הם חברי הקהילה.

במחקר זה, המבוסס על ראיונות עומק בקיבוצים מפונים מצפון הארץ, ביקשנו ללמוד מה משמעות הקהילה ומהם אתגרי הקהילות אצל בעלי תפקידים ומובילים קהילתיים. הממצאים מלמדים על מורכבות הניהול של קהילה מפוזרת; שינויים בתפיסה מ'שייכות מבוססת מקום' ל'שייכות שמקורה בתחושת גורל משותף'; אתגרים ונושאים שנתפסו כמהותיים התגמדו אל מול המציאות החדשה; המעבר משימוש במושג 'חוזק' למושג 'חוסן' בהתייחס לקהילה במקומה החדש.

מוקי צור | על התקווה

התקווה היא לא כובע עם נוצות.

התקווה היא מצרך מבוקש אך יש להתייחס אליו בזהירות. לפעמים היא עדה ראשית במפוכחות, ולפעמים תביעה לשיתוק מנחם או סם מנתק מהמציאות. במצב משברי יש לבחון ולתבוע ממנה שלא להיות חומר מרדים ולא אקסטזה ריקה.

בשנים האחרונות של המגיפה, המשבר המשפטי והמלחמה, אנו פוגשים בדילמות שהתקווה מעוררת ובתביעות שהיא תובעת. בדברי אנסה לעמוד על כמה מהדילמות הללו. וזה בעקבות ספר היוצא בימים אלו 'התקווה היא לא כובע עם נוצות' שהוא המשך לספרי הקטן 'מן המדרון' לפני המלחמה. אז נשאלתי איך אפשר לקרוא לספר בשם עצוב כל כך. 'הזקנה' חשבתי, אך לא חשבתי בו רק על עצמי. ללכת במדרון זוהי אמנות אחרת מאשר לטפס על הרים.

בשנים בהן היישוב היהודי בארץ אוים על ידי פלישה נאצית לארץ ישראל מדרום ומצפון, גייסו מטוס ובו תרנגולים שנשחטו בלווית פעולה מאגית שנועדה להסרת האיום. האם זה היה ביטוי לתקווה? האם הקמת הפלמ"ח באותם ימים היתה תקווה של ממש? לשם כך נצטרך להתעכב קצת על מושג התקווה. 'במרחק שתי תקוות' כתב המשורר. ואכן היא היתה חלק מהמסורת החלוצית. ביסודות האוטופיות שלה אך גם בחשדות האפוקליפטיות שהתלוו לה.

האם לתקווה אסור להשתעשע באשליות? מה קורה כשהיא מתקשטת בנוצות? איך מבחינים? האם הבריחה מן הבשורה יכולה להתגלות כאחיזה בתקווה?

בימים הגורליים של ראשית שנות הארבעים כינס ברל כצנלסון, שהשנה מלאו שמונים למותו, חבורת צעירים לירח עיון ברחובות בו נעשה חשבון נפש, שורטטו תוכניות עתידיות ותוכננו אלטרנטיבות. בשעה הכי גורלית, העתיד הפך לחלק בלתי נפרד מהתמודדות עם האימה. ננסה ללמוד על הניסיון ההוא כפתיחה למה שנראה שמתחייב בימים אלו של אבל. בתוך ביטויי ההפגנה מסתתרת אחריות גדולה לתקווה. בתהליכי השיקום האישי, הקהילתי והלאומי נזדקק להרבה יכולת אמפטיה ודימיון לחזון שיתרגם את חלומנו ואת הסיוט לשפה של יצירה ואחריות.

מושב שלישי | כתיבה קיבוצית מתוך הטראומה

יו"ר: פרופ' מאיר חזן

ד"ר עמי כהנא | "תנועה לאחור": המהפך של הקיבוצים המופרטים, העקורים והמפונים - בחזרה למודל השיתופי

ב-8 באוקטובר 2023 עבר קיבוץ כפר עזה מהפך כפוי ולא טבעי, מקיבוץ מופרט של אינדיבידואליסטים לקיבוץ שיתופי. מצב חדש ופתאומי זה יצר מתח רב, כעסים ותסכול, בנוסף לעומס הנורא של השכול והעקירה. החברים מקבלים תכתיבים איפה לגור ואיפה לעבוד, מתי ומה לאכול בוקר, צהרים וערב, וגם התרבות והפעילות החברתית מתוזמרים.

ניתן לומר כי בקיבוץ שיתופי לכידות הקבוצה ניתנת לכינון ולתחזוקה דרך הזדהותם של חברי הקבוצה זה עם זה, ובאמצעות הזדהותם עם המנהיג המייצג את הזהות הקבוצתית המצרפית. בקיבוץ של אינדיבידואליסטים ההזדקקות של חברים זה לזה מועטה יחסית, למנהיגות תפקיד טכנוקרטי של הנהלה, החברים עצמאיים ואינם נזקקים למנהיגות בחייהם השוטפים. בקיבוץ מופרט יש הקפדה רבה על שמירת זכויות הפרט, דבר המוליך להתנהלות משפטית פורמליסטית מוקפדת יחסית לזו שמתנהלת בקיבוץ השיתופי בו ההתנהלות יותר פתוחה, מעגלת פינות וסובלנית. בקיבוץ מופרט החברתיות מצטמצמת כי אין צורך בוועדות חברתיות וחלוקתיות.

הקיבוץ המופרט עובר תהליך של סוציו-אנטרופיה, שפירושו התרחקות של הפרטים זה מזה ומן המרכז החברתי הממוקד, והמערכת משתנה ממבנה מכונס ומרוכז למבנה מפוזר ומבוזר. ההנהלה

צריכה גם היא לשנות את אופייה ומאפייניה, ולסגל לעצמה מודוס של מנהיגות (קיבוצית-שיתופית). ניתן לומר כי המעבר ממודוס של מנהל למודוס של מנהיג הוא משימה קשה עבור כל מנהל בקיבוץ, קל וחומר עבור מנהלים בכירים שאינם חברי קיבוץ והם נעדרים את "הזיכרון" של הקיבוץ השיתופי

כיום, כמעט שנה אחרי, התסכול עדיין רב ומרבית השאלות ללא תשובה. העתיד לא ברור בהקשרים הללו, שכן לפחות בשנתיים הקרובות המתכונת השיתופית בעינה וגם בהליך השיקום הפיזי יש מרכיבים שיתופיים שלא היו בעת בניית ההרחבות ושכונות המגורים האחרונות. מתי הזמן "לשחרר" ולהחזיר את קיבוץ למודול מופרט, ואולי יש מקום לאור הניסיון הנוכחי לשנות את המודל המופרט למודל רך יותר ושיתופי יותר לפחות בעשור או שניים שלפנינו?

ד"ר שני קלינגבייל שילה וסיון קלינגבייל | "זה בסדר, אף אחד לא יודע איפה זה" - ספר זיכרון מפוכח לקיבוץ שחרב - ניר עוז

ביום שבת, השבעה באוקטובר 2023, קיבוץ ניר עוז נכבש על ידי חמאס. במשך שעות ארוכות נלחמו תושבי ותושבות הקיבוץ על חייהם. כיתת הכוננות לחמה בגבורה, אבל הצבא הגיע רק אחרי שאחרון הרוצחים והבוזזים עזב את המקום. הקיבוץ הופקר. כרבע מקהילת הקיבוץ הקטן נרצח או נחטף. מעבר לפגיעות החמורות בנפש נגרמו לקיבוץ נזקים פיזיים עצומים. חלק ניכר מבתי הקיבוץ נשרף. אלה שלא, נבזזו והושחתו. חורבן.

עד השבעה באוקטובר ניר עוז היה קיבוץ שכמעט ולא זכה לתשומת לב והיה מוכר בעיקר ליודעי ח"ן. הטבח הנורא גרם לניר עוז להפוך למקום שאנשים מכירים ומתעניינים בו ובתושביו. העניין בניר עוז והרצון לזכור אותו, הבהירו את הצורך לכתוב את ההיסטוריה שלו. אבל איך כותבים היסטוריה של מקום שנמצא עמוק בתוך טראומה מתרחשת? מצד אחד כתיבת היסטוריה בזמן אמת דורשת לנווט באי-ודאות ומגבלות של מידע לא שלם. מצד שני, ברור שישנה חשיבות ודחיפות לתעד את סיפורו של מקום שנחרב ושקהילתו הופקרה. בהתאם, עולות הרבה שאלות הנוגעות לאופי שבו יסופר סיפורו של הקיבוץ, של חברי קהילתו, של מתיו ושורדיו. בכנס החוקרים נציג את ההתלבטויות וגם את הבחירה שביצענו שמובילה את כתיבת הספר, על כל השלכותיה.

פרופ' אלי צור | "קיבוץ זיקים לא התחיל בשבעה באוקטובר"

ישובי הספר הסמוכים לעזה עלו לתודעה ציבורית בארץ ובעולם ב-7.10.23. אך לכל ישוב יש היסטוריה בת עשרות שנים שקדמה לשבת השחורה ההיא. כך גם לזיקים. יש הרבה מן המשותף בין הקיבוצים באזור, בעיקר בשל המציאות הביטחונית הדומה. אך אני מחפש את הייחודי של זיקים. ה-D.N.A של זיקים נובע מהמשבר שליווה את ראשיתו.

חברי זיקים עזבו את רומניה בעת שהתקבע בה שלטון קומוניסטי. למרות צעד זה, שביטא את העמדה הציונית, ככל שחלף הזמן התגברו בקרבם הלכי רוח קומוניסטים, שהתחזקו במיוחד בעת שהותם בגירוש לקפריסין. בעת העלייה על הקרקע בחירביה, בטקס חנוכת הקיבוץ הודגש הצער על כך שהקיבוץ מתיישב במקום בו חיו ועמלו עד אז העמלים הערבים. זמן קצר לאחר מכן, כרבע מחברי הקיבוץ הצהירו על נאמנותם למפלגה הקומוניסטית והקימו קיבוץ קומוניסטי בשם "זיקי פלדה". לכאורה הייתה זו אפיזודה חולפת, אך משבר הפילוג והחרדה מהתופעות הנשנות ליוו את הקיבוץ מאז. הדבר מפתיע, כי מבחינה דמוגרפית שינה הקיבוץ את פניו מספר פעמים. לא פעם הקיבוץ מצא את עצמו כגורם אפוזיציוני בקיבוץ הארצי ובחברה הישראלית. בהרצאתי זו אנסה לבדוק מה היו שורשי ההשמאלה של זיקים ומה משמעות הדבר גם היום.

ד"ר ג'וליה צ'ייטין וד"ר שרון שטיינברג | משגרת חירום לבלתי ידוע: משמעות החיים עבור ישראלים הגרים ליד הגבול עם עזה לפני ואחרי השבעה (באוקטובר)

Routine emergency: The meaning of life for Israelis living along the Gaza border (Chaitin, Steinberg, Avlagon, & Steinberg, Palgrave Macmillan) בשנת 2022, ראה אור הספר שלנו: זה, המבוסס על מחקר פסיכולוגי-חברתי איכותני שהתנהל בין השנים 2018-2020, מציג ומנתח את חוויות החיים של תושבים הגרים באזור המכונה "עוטף עזה", אזור המאופיין על-ידי מלחמה עיקשת מזה למעלה מ-20 שנה. במחקר ביקשנו מתושבות ותושבים – חילונים ודתיים, מקיבוצים, מושבים וערי פיתוח, מהקשת הפוליטית הרחבה – לספר על חייהם בהקשר של האזור, כיצד הם מבינים "פטריוטיזם" ו"ציונות", כיצד הם תופסים את האחר העזתי, ואיך הם רואים את עתיד האזור. כמו כן, אספנו תמונות שהמרואיינים צילמו ששיקפו את החיים באזור, וכן חומרים שתושבי האזור יצרו ופרסמו ברשתות החברתיות. השתמשנו במגוון רחב של דרכי ניתוח איכותניות, כדי להגיע להבנות עמוקות ברמת הפרט והמשפחה, הקהילה והאזור.

הספר מציג את ארבע התמות העיקריות שמצאנו שמעסיקות את התושבים, את תפיסותיהם השונות והמגוונות לגבי פטריוטיזם וציונות, וההבחנה שהם עשו בין החמאס והאזרחים העזתיים – שנאה כלפי הראשון וחמלה כלפי השני. בנוסף, למדנו שכמעט כולם האמינו שדבר לא ישתנה: המלחמה העיקשת תמשיך עוד שנים רבות. בעזרת המסגרת התיאורטית של אתוס הקונפליקט (של דניאל בר-טל), הגענו לתובנות של התושבים לגבי הסכסוך המסוכן הקיים בין ישראל והחמאס.

בעקבות האירועים שקרו בשבעה באוקטובר, החלטנו לחזור למרואיינים (לאילו שאפשר היה לחזור אליהם) וללמוד מה הם חוו באותה שבת, מה קרה להם מאז, מה הם חושבים ומרגישים לגבי מה שהם אמרו בראיון הראשון, איך הם רואים פטריוטיזם/ציונות היום, כיצד הם תופסים את העזתיים, איך הם רואים את עתיד 'העוטף' ואיך הם רואים את העתיד שלהם, בהקשר זה. כמו כן, במחקר המשך זה, אנחנו מבקשים שהמרואיינים ישתפו מספר תמונות שהם צילמו שמשקפות את האזור עבורם מאז השבעה באוקטובר. בנוסף, אנחנו אוספים חומרים חדשים שתושבי האזור מייצרים ברשתות החברתיות שמתקשרים לאירועי השבעה באוקטובר והשלכותיהם. לאחר שנסיים את שלבי הניתוח של כל החומרים, נבצע השוואה בין אז והיום: מה קרה לאנשים? מה נשמר ומה השתנה? ומה ניתן לומר היום לגבי משמעות החיים עבור תושבים מאזור מלחמה זה – אחרי שכל עולמם התהפך בפתאומיות ובאכזריות.

כמו המחקר המקורי, מחקר המשך זה מתבסס על הבנות פסיכולוגיות-חברתיות הקשורות לסוגיות של מלחמה ושלווה, ויחסים בין "האני (האישי והקולקטיבי)" ו"האחר" (הישראלי והפלסטיני). השילוב של החומרים הנרטיביים, הוויזואליים והאקדמיים לא רק מספקים לנו צוהר מרתק למשמעות החיים עבור אינדיבידואלים, אלא גם לגבי ההשלכות של מלחמה וטרור ברמת הקהילה, האזור והחברה הישראלית. בכנס החוקרים, נציג תוצאות ראשוניות ממחקר המשך, ונעלה סוגיות מרכזיות לדין בין החוקרים לגבי משמעויות אפשריות ברמות השונות הנזכרות לעיל.

יו"ר: פרופ' אביבה חלמיש

ד"ר אלון פאוקר

ד"ר גילי זיוון

חיים (ג'ומס) אורון

מראשית דרכם שילבו הקיבוצים בין בניית אורח חיים שיתופי, הווייה אנושית וחברתית ייחודית שיש לה ערך בזכות עצמה, לבין היותם אמצעי להגשמת מטרות לאומיות וחברתיות. מראשית הדרך ועד ימינו, חורג משקלם הסגולי של הקיבוצים בחברה הישראלית מחלקם באוכלוסייה, ותרומתם להתיישבות, לביטחון, לכלכלה, לתרבות ולחברה הישראלית, הייתה מעל ומעבר למשקלם הדמוגרפי. במרוצת השנים חוו הקיבוצים משברים קשים ומאתגרים, וייתכן שעתה, לאחר השבעה באוקטובר 2023, החברה הישראלית בכלל והתנועה הקיבוצית בפרט ובעיקר, עומדים בפני משבר ואתגר גדולים אף יותר.

במושב זה ננסה לבחון בראייה היסטורית ועכשווית, את עוצמת המשבר ומאפייניו ואת הדרכים בהן יכולים הקיבוצים להתגבר על המשבר ולחזור למלא את היעד הכפול שלהם כקהילה שיתופית וסולידרית וכגורם תורם ומשפיע.

לצורך כך נקיים שיח בין חוקרים ואנשי מעשה: פרופ' אביבה חלמיש, היסטוריונית שרבים ממחקריה עוסקים בתנועה הקיבוצית; ד"ר אלון פאוקר, היסטוריון וחוקר התנועה הקיבוצית, בן ניר עוז וחבר בארי; ד"ר גילי זיוון, חוקרת תרבות ישראל וחברת קיבוץ סעד; וחיים (ג'ומס) אורון, חבר קיבוץ להב שמילא תפקידי הנהגה בקיבוץ הארצי וכיהן כחבר כנסת ושר בממשלה.

מיזם
הנגב המערבי והגליל

